

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
Самагалтайская средняя общеобразовательная школа №2
МР «Тес-Хемский кожуун РТ»

«РАССМОТРЕНО»
Руководитель ШМО
Р.С. /Коданмай Р.С./
Протокол заседания
ШМО № 1
«23» августа 2023г

«СОГЛАСОВАНО»
Заместитель директора
по УВР:
У.С. /Намзырай У.С./
«25» августа 2023г

«УТВЕРЖДАЮ»
Директор школы:
А.Д. /Намзырай А.Д./
Приказ № 125
«25» августа 2023г

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
ПО ПРЕДМЕТУ «РОДНОЙ ЯЗЫК»

Класс: 7
Количество часов в год: 102 ч.
Количество часов в неделю: 3 ч.

Составитель:
Туркин А.М.
Предмет родн. язык, митер
МБОУ Самагалтайская СОШ №2
Квалификационная категория высшая

2023-2024 учебный год

Тайылбыр бижик

- 1. Ажылчын программаны Тыва Республиканың ниити өөредилгезиниң күрүне стандартының национал-девискээр кезээнге дүүштүр Күрүнениң Федералдыг өөредилге стандарттарының негелделери-биле тургускан.**
- 2. Доржу К.Б., Сарыглар Ч.А. 7-ги класска тыва дылды өөредир чижек Программаның даянган, 2022ч.**
 - 3. 1. Тыва дыл, 6 -7 класс. Д.А.Монгуш, К.Б.Доржу.
Ниити өөредилге черлеринге өөредилге ному - Кызыл – 2007 ч.**
- 3.2. Тыва дыл. 6 кл. 2015, 2016, 2018. М.В.Бавуу-Сюрюн, К.Б.Доржу, Б.Ч.Ооржак, А.Б.Хертек.**
- 3.3. Тыва дыл. 6 класс. Е.М.Куулар, Т.Б.Оюн, Ч.А.Сарыглар. 2022ч. ООО Изд «Офсет»**
- 3.4. Тыва дыл. 7 класс. Е.М.Куулар, Т.Б.Оюн, Ч.А.Сарыглар. 2023ч. (парлалгада) ООО Изд «Офсет»**

Ниитизи-биле 7-ги класска тыва дылга 102 шак бердинген.

5-11 класстарга тыва дыл программаны Тыва Республиканың ниити өөредилгезиниң кол (долу эвес) школага тыва дыл талазы –биле күрүне стандарттарыңа дүүштүр тургускан.

Тыва дыл – тыва нацияның дылы болур. Ында тыва улустуң төрөөн дылын сайзырадып келген байлак дуржулгазы, мерген угааны, угаан-бодалының чедишкени мөөңнеттинген. Ол дээрге тыва культураның – улустуң аас чогаалының, өске-даа янзыларының, театр уран чүүлүнүң болгаш уран чүүлдүң өске-даа янзыларының, парлалганың, эртемниң, ажил-херекти чорударының, өөредилгениң болгаш кижизидилгениң дылы апарган. Амгы үеде тыва дыл улустуң амыдыралының, ажил-чорудулгазының бүгү-ле талалрында калбаа-биле ажыглаттынып турар. Тыва школаларга азы класстарга, өске-даа өөредилге черлеринге төрөөн дылды өөредир уругларның угаан-медерелин сайзырадырыңа, оларны эки мөзү-шынарга кижизидеринге хөй-хөй таарымчалыг аргаларлыг. Төрөөн дылын шингээди алыры - өөреникчилерге өске эртемнерни чедишкени билип албышаан, долгандыр турар амыдырал болгаш бойдус дугайында билиглерни калбартып, улуг салгалдың байлак дуржулгазын ажыглап билиринге чаңчыктырар.

5-9 класстарга тыва дыл эртемниң утказы

Школага тыва дыл эртемиң(курузун) өөредириниң программасында лексика, фонетика, сөс чогаадылгазы, грамматика (морфология, синтаксис) дугайында билиглерни, шын бижириңиң болгаш бижик демдектерин салырының чаңчылдарын, аас болгаш бижимел чугааның чаңчылдарын, стилистика элементилерин, дыл дугайында чамдык билиглерни кириген.

Төрөөн дылдың школа курузунда теория-талазы-биле билиглерни ниити дыл эртемниң база амгы үеде тыва дыл эртемниң чедишкенин барымдаалап тайылбырлаан.

Тыва дыл эртемниң тургузуу (7 класс)

Программаны колдуунда шуушкак принцип езугаар тургускан. Чамдык берге болгаш улуг темаларны, чижээ, лексика, сөс чогаадылганың чаңгыс эвес, аңгы-аңгы класстарга чадаланчак кылдыр өөредир көрдүнген.

7-ги класска баштай «Литературлуг тыва дыл болгаш ооң диалектилериниң дугайында билиг» деп эгени өөрөнгөш, 6-гы класска өөрөнгөн чүүлдерин катаптаар. Катаптаашкын соонда «Эдеринчилер болгаш дузалал аттар», «Эвилелдер», «Артынчылар» деп дузалал чугаа

кезектерин болгаш «Аян сөстөрүн» өөренир кылдыр киирген. «Синтаксис болгаш пунктуация» деп улуг бөлүккө «Сөс каттыжыышкыны болгаш домак», «Бөдүүн домак» деп эгелерин өөренир.

Школага тыва дылды өөрөдириниң сорулгалары болгаш кылыр ажылдары:

Школага тыва дылды башкылаарының сорулгалары:

- өөреникчилерге лексика, фонетика, сөс чогаадылгасы, грамматика (морфология болгаш синтаксис), стилистика аймаандан тодаргай билиглерни бээр, алган билиглерни практика кырынга ажыглап билириниң мергежилдерин болгаш чаңчылдарын хевирлээр;
- шын бижиириниң болгаш бижик демдектерин салырынын быжыг чаңчылдарын бээр;
- теория талазы-биле алган билиглеринге даянып, программа негелдезинге дүүштүр боттарының аас болгаш бижимел-биле харылзаалыг илерединиң мергежилдери-биле чепсеглээр;
- өөреникчилерни литературлуг дылдың нормаларына чаңчыктырар, оларның сөс курлавырын байыдар болгаш чугаазының культуразын бедидер;
- өөреникчилерниң ниитилел амыдыралына дылдың ужур-дузазының, хөгжүлдезиниң дугайында база тыва дылдың өске дылдарның аразында туружунуң дугайында бөдүүн билиглери-биле таныштырар;
- оларның логиктиг боданыышкын болгаш чугаазын сайзырадыр;
- төрөөн дылына камныг болгаш хандыкшылдыг болурунга кижизидер, дылдың байлаан шингээдип алырынга өөреникчилерниң сонuurгалын күштелдирер;
- өөреникчилерни патриотизмниң болгаш интернационализмниң ёзузунга кижизидер, оларның материалисчи үзел-бодалдарын хевирлээр;
- ном болгаш билиглерниң өске-даа үндезиннери-биле ажылдаарына өөреникчилерни чаңчыктырар;
- өөреникчилерни боттары боданып өөрениринге чаңчыктырар;
- шын, медреселдиг, аянныг номчуурунуң мергежилдерин сайзырадыр;
- төрөөн дыл кичээлдерин өөреникчилерниң мөзү-шынар, күш-ажыл болгаш эстетика талазы-биле кижизидилгезин боттандыраарына бүрүн- биле ажыглаар;
- өөреникчилерни харысалгалыг болурунга, өөрөдиргениң болгаш күш-ажылдың сагыл-чурумун сагырына кижизидер.

7–ги класстың өөреникчилериниң тыва дылга шингээдип алыр кол-кол билиглери:

Сөс каттыжыышкыннарының, ийи чугула кежигүннүг болгаш чаңгыс чугула кежигүннүг бөдүүн домактарның синтаксистиг сайгарылгасын кылыр. Домактың чаңгыс аймак кежигүннери, киирилде сөстөр болгаш киирилде домактар, адалга-биле нарынчыттырган ийи чугула кежигүннерлиг болгаш чаңгыс чугула кежигүннерлиг бөдүүн домактар тургузар.

Чугааның утказынга болгаш стилинге дүүштүр синтаксистиг синонимнерни ажыглаар.

Пунктуациядан. 7 класска өөрөнгөн бижик демдектерин билир, бижик демдектерин салганын бадыткап шыдаар; адалгалар, киирилде сөстөр, киирилде домактар, аян сөстөрлиг домактарга бижик демдектерин салыр. Херек черлерге кол сөс биле сөглөкчининг аразынга тире салыр.

Орфографиядан. 5-7 класстарга өөрөнгөн орфограммаларлыг сөстөрни шын бижиир болгаш тайылбырлап билир.

Тыва дыл - 7 класс (102 ш.)

Катаптаашкын – __ шак.

Хыналда болгаш чогаадыкчы ажилдар (хыналда ажыл, эдертиг, чогаадыг, словарьлыг диктант, төлевилел дээш о.ө.) – __ шак.

Теория болгаш практика – __ шак.

№	№	Дылдың кезектери	Программа аайы-биле темалар	Шактар саны	Параграфтар
			1-ги улдуң		
1	1		Кирилде кичээл.	1	
2-4	2-4	Дыл дугайында ниити билиглер	Тыва дыл – Тыва Республиканың күрүне дылы. Тыва дылдың ужур-утказы болгаш хүлээлгелери. Тыва дыл болгаш чоннуң культуразы.	3	Дыл дугайында ниити билиглер § 1.Тыва дыл – күрүне дылы § 2. Тыва дыл – тыва чоннуң өнчүзү § 3. Тыва дыл болгаш чоннуң культуразы § 4.Литературлуг дылдың стильдери
5-7	5-7		6 класска өөрөнгөн чүүлдеринге катаптаашкын	3	6 класска өөрөнгөн чүүлдеринге катаптаашкын § 5. Сөс тургузуу. Сөс чогаадылгазы. Морфология
8-22	8-22	Морфология	Морфология. Кылыг сөзү. Кылыг сөзүнүң грамматиктиг утказы, морфологтуг демдектери, синтаксистиг хүлээлгези. Кылыг сөстөрүнүн уткалыг бөлүктери Кылыг сөзүнүң тургузуу. Нарын болгаш составтыг кылыг сөстөрүнүн тургустунары болгаш оларның шын бижилгези. Кылыг сөзүнүң болур, болбас хевирлери. Болбас хевирниң кожумактары. Кылыг сөзүнүң эге хевири. Кылыг сөзүнүң немелде утка илередир хевирлери болгаш оларның	15	Морфология. Кылыг сөзү. Орфография. Чугаа культуразы § 6. Кылыг сөзүнүң утказы, грамматиктиг демдектери, синтаксистиг хүлээлгези § 7. Кылыг сөстөрүнүн уткалыг бөлүктери § 8. Кылыг сөзүнүң дөзү § 9. Кылыг сөзүнүң чогаадылгазы. Морфологтуг арга § 10. Кылыг сөзүнүң чогаадылгазы. Синтаксистиг арга § 11. Бөдүүн, нарын, составтыг кылыг сөстери § 12. Кылыг сөзүнүң болур болгаш болбас хевирлери

		кожумактарын шын бижири.		§ 13. Кылыг сөзүнүн болур болгаш болбас хевирлери § 14. Кылыг сөзүнүн залогтары § 15. Болдуруушкун залогу. Болчуушкун залогу § 16. Эгидиешкин залогу. Качыгдаашкын залогу § 17. Кылыг сөзүнүн видтери. Тодаргай эвес вид. Доозулган вид § 18. Дагыннаан вид. Болбастаар вид § 19. Ритмиктиг вид. Дүрген вид
23	23	Кылыг сөзүңгө өөренип эрткен темаларыңга хыналда ажыл.	1	
24	24	1-ги улдуңуң хыналда диктантызы	1	
		2-ги улдуң		
25-28	1-4	Причастие. Эрткен үениң причастиези. Келир үениң причастиези, болгалак үениң причастиези. Причастиелиг бөлүглел, ооң домакка тодарадылга, байдал болуру. Причастиелерниң морфологтуг сайгарылгазы.	4	§ 20. Причастие – кылыг сөзүнүн тускай хевир. <i>(Причастиеиң грамматиктиг утказы, морфологтуг демдектери, синтаксистиг хүлээлгези. Причастиелиг бөлүглел)</i> § 21. Эрткен үениң причастиези § 22. Келир үениң причастиези § 23 . Болгалак үениң причастиези. Болгу дег үениң причастиези
29-34	5-10	Деепричастие. Деепричастие – кылыг сөзүнүн өскерилбес тускай хевир. Деепричастиелерниң грамматиктиг утказы, морфологтуг	6	§ 24. Деепричастие – кылыг сөзүнүн өскерилбес тускай хевир. <i>(Деепричастиеиң грамматиктиг утказы, морфологтуг</i>

		демдектери, синтаксистиг хүлээлгелери. Тыва дылдың деепричастиелери. Деепричастиелиг бөлүглелдер, оларга бижик демдектери болгаш домакка байдал болуру. Морфологтуг сайгарылга. <i>Словарьлыг диктант</i>		<i>демдектери, синтаксистиг хүлээлгелери. Деепричастиелиг бөлүглел)</i> § 25. Кожаланчак деепричастие § 26. Катгышкак деепричастие § 27. Эрткен деепричастие. Болбас деепричастие § 28. Үдекчи деепричастие. Кызыгаарлаар деепричастие
35	11	<i>Хыналда ажыл</i>	1	
36- 45	12- 21	Наклонение, ооң хевирлери (болуушкун, дужаал, даар, чөпшээрел, кызыгаарлаар наклонениелер). Болуушкун наклонениезиниң үелери: эрткен үелер (шагда эрткен, чоокта эрткен, барымдаалыг, бадыткалдыг); амгы үелер (тодаргай болгаш тодаргай эвес); келир үе (болгалак келир үе), оларның кожумактары. Дужаал, даар, чөпшээрел, кызыгаарлаар наклонениелер болгаш оларның кожумактары. Кылыг сөзүнүң морфологтуг сайгарылгазы.	10	§ 29. Кылыг сөзүнүң наклонениелери § 30. Болуушкун наклонениези, ооң үелери. Болуушкун наклонениезиниң эрткен үези § 31. Болуушкун наклонениезиниң амгы үези § 32. Болуушкун наклонениезиниң келир үези § 33. Дужаал наклонениези § 34. Даар наклонениези § 35. Чөпшээрел наклонениези. Кызыгаарлаар наклонениези. § 36. Кылыг сөзүнүң морфологтуг сайгарылгазы § 37. Кылыг сөзүңге катаптаашкын Өттүнүг сөстөр § 38. Өттүнүг сөстөр § 39. Өттүнүг сөстөрниң ажыглалы
46	22	<i>Хыналда ажыл</i>	1	
47	23	Частырыглар-биле ажыл.	1	
48	24	2-ги улдуннун хыналда	1	

			ДИКТАНТЫЗЫ		
			3-кү үлдүң		
49-53	1-5		Наречиениң грамматиктиг утказы болгаш морфологтуг демдектери, синтаксистиг хүлээлгелери. Наречиелерниң чогаадылгазы болгаш оларны шын бижири. Наречиелерниң өске чугаа кезектеринден ылгалы.	5	Наречие. Орфография. Чугаа культуразы § 40. Наречие § 41. Наречиелерниң чогаадылгазы, оларны шын бижири § 42. Наречие тургузар өске аргалар
54-58	6-10		Наречиелерниң уткалыг бөлүктери: үениң, туруштуң, сорулганың, чылдагаанның, кылдыныг аргазының, хемчегниң. Оларның синтаксистиг хүлээлгелери. Наречиелерниң морфологтуг сайгарылгазы.	5	§ 43. <i>(Наречиелерниң уткалыг бөлүктери.)</i> Үениң наречиези § 44. Туруштуң наречиези § 45. Сорулганың, чылдагаанның наречиелери § 46. Кылдыныг аргазының наречиези § 47. Хемчегниң наречиези § 48. Наречиелерни өске чугаа кезектеринден ылгап алыры § 49. Наречилерниң морфологтуг сайгарылгазы
59-61	11-13		Өттүнүг сөстөр – тускай чугаа кезээ, ниити утказы. Өттүнүг сөстөрниң уткалыг бөлүктери (үн, ыйт-дааш, шимчээшкин, хевир өттүнер сөстөр, миннишкин илередир сөстөр), оларның тургустунары. Составтыг кылыг сөстери тургузарынга ужур-дузазы база синтаксистиг хүлээлгези. Өттүнүг сөстөрниң морфологтуг сайгарылгазы.	3	
62-	14-		Дузалал чугаа кезектери.	3	Дузалал чугаа

64	16		Эвилел – дузалал чугаа кезээ. Эвилелдерниң утказы болгаш оларның домак тургузарынга ужур-дузазы. Чагырыштырбас эвилелдер: катгыштырар, удурланыштырар, аңгылаштырар. Чагырыштырар эвилелдер. Синоним эвилелдер. Эвилелдерниң морфологтуг сайгарылгазы.		кезектери § 50. Эвилелдер. Чагырыштырбас эвилелдер § 51. Чагырыштырар эвилелдер. § 52. Эвилелдерниң морфологтуг сайгарылгазы.
65-67	17-19		Эдеринчилер болгаш дузалал аттар, оларның грамматиктиг хүлээлгелери. -биледеп эдеринчини шын бижири. <i>дег, ышкаш</i> деп эдеринчилерни бөлүглелдер тургузуп турда, биче сек-биле аңгылаары. Эдеринчилер болгаш дузалал аттарның морфологтуг сайгарылгазы.	3	§ 53. Эдеринчилер болгаш дузалал аттар. § 54. Эдеринчилерни өске чугаа кезектеринден ылгаары. § 55. Эдеринчилерниң морфологтуг сайгарылгазы.
68-70	20-22		Артынчыларның утказы болгаш грамматиктиг хүлээлгелери. Артынчыларны бөлүктээри болгаш шын бижири. Артынчыларның морфологтуг сайгарылгазы.	3	§ 56. Артынчылар. § 57. Артынчыларны бөлүктээри болгаш шын бижири.
71-73	23-25		Аян сөстери, ооң бөлүктери. Аян сөстери бар домакка бижик демдектери болгаш ударение. Аян сөстериң морфологтуг сайгарылгазы.	3	§ 58. Аян сөзү. § 59. Аян сөстериң морфологтуг сайгарылгазы. § 60. Дузалал чугаа кезектери болгаш аян сөстериң чугаага ажыглаары.
74	26		Дузалал чугаа кезектеринге катаптаашкын.	1	
75	27		Грамматиктиг сайгарылга кичээли.	1	

76	28		<i>ХЧС.Грамматиктиг чогаадыг</i>	1	
77	29		3-кү улдуңнуң хыналда диктантызы	1	
78	30		Частырыглар-биле ажыл	1	
			4-кү улдуң		
79-84	1-6	Чугаа, чугаалажып харылзажыры болгаш чугаа культуразы	Монолог. Чурумал. Угаап боданыышкын. Тоожуушкун. Диалогтуң хевирлери:кандыг-бир кылдыныгже хаара тудар чугаа, медээ билип алыр азы дамчыдар чугаа, бодалдар солчур чугаа.	6	Чугаа чорудулгазы. Чугаа культуразы § 61. Сөзүглел дугайында билиг. § 62. Сөзүглелдин темазы болгаш кол бодалы. § 63. Сөзүглелдерниң янзылары. Тоожуушкун. § 64. Чурумал. § 65. Угаап боданыышкын. § 66. Диалогту аас болгаш бижимел чугаага ажыглаары.
85	7		ХЧС.Сөзүглел-биле ажыл.	1	
86-88	8-10	Чыл төнчүзүнде түннел катаптаашкын	Морфология. Кылыг сөзү.	3	
89-90	11-12		Наречие.	2	
91-92	13-14		Өттүңүг сөстөр.	2	
93	15		Морфология. Дузалал чугаа кезектери. Эвилел.	1	
94	16		Эдеринчилер.	1	
95	17		Артынчылар.	1	
96	18		Аян сөстери.	1	
97	19		Монолог. Диалог.	1	
98	20		Чурумал. Угаап боданыышкын. Тоожуушкун.	1	
99	21		ХЧС.Сөзүглел-биле ажыл.	1	
100	22		4-кү улдуңнуң хыналда диктантызы	1	
101	23		Частырыглар-биле ажыл	1	
102	24		Түннел кичээл	1	